

A17

Cegaiti beguiratu gura ez doçu...

Hamabost estrofa bildu ditugu poema honetan, hurrengo datorren gaztelaniazkoaren estrofa-egitura berekoak: zortzi lerro dodekasilabo (baten bat endekasilaboa eta baten bat hamahiru silabakoa ere bada), ABBAACCA errimarekin, gaztelaniazko metrikari *copla de arte mayor* edo *octava castellana* esaten zaiona hain zuzen, hau da, batik bat XV. mendean eta XVI. mendearen hasieran erabilitako estrofa mota bat. Dirudienez lehenengo 11 estrofak idatzi dira lehenengo idatzaldian, baina horien jarraipena dira zalantzarik gabe ondokoak ere, horietan ideia berri bat agertzen den arren (*zu / ni* alderaketa, neskaren eta mutilaren ezaugarriak eta jarrerak paraleloan emanez); azken estrofa (hamabosgarrena) biribildu gabe dago, hala neurriari dagokionez nola errimari dagokionez.

Idea nagusia beste poema batzuetan ere ikusi dugu: mutilak dontzeila krudelaren edertasuna goraiipatzen du, baina arren guruz eskatzen dio kasu egiteko; poema honetan, Amorearen mandamentua (bigarren estrofan adierazia) da horretarako argudio nagusia.

<1185r> Cegaiti¹ beguiratu gura ez doçu
 çugaiti nola nagoan cantaetaz?²
 Bioçau jo deustaçu anech³ flechaz,
 nigaz conturic eguin nay ez doçu;
 beguira eguiçu cer eguiten doçun, 5
 nuen⁴ contra ta nola oyta⁵ çabilcen,

¹ *Cegaiti*: Galdetzaile gisa ulertzea ez da aukera bakarra, beharbada (*cegaiti* kausazkoa ere *-n* gabe joan baitaiteke), baina onena iruditzen zaigu, beste galdera zuzen batzuk ere badirelako poema honetan (A17: 39-40koa inolako zalantzarik gabea).

² *cantaetaz*: ‘kantuz’; cf. *OEH* s.v. *kantaita*: “(G-nav). Ref.: *A Apend; Ond Bac; Iz Als*. “Canto, canción” *Ond Bac*. “*Kantaitak*, los cantos (?). *San Inaziyoa fan giñanin ee ekar genguzen kantaitak andi; an dee guetxin*” *Iz Als*”. Lazarragaren testuan, lau aldiz dago *cantaeta* hitza ‘kantu’ esanahiarekin: *aditu even cantaetaz etorrela odeietati figura eder bat* (AL: 1153r), *ençun even aen alderuç cantaetaz etocela guiçon baçu* (AL: 1154v), *Cegaiti beguiratu gura ez doçu / çugaiti nola nagoan cantaetaz?* (A17: 1-2), *edocein cantaeta trobaceco* (B20: 8).

³ *anech*: ‘anitz’; *OEHk* ez dakar aldaera hau; eskuizkribuan hemen bakarrik agertzen da. Bokal-ahultze honen beste adibide bat ere bada testuan: *çaquezquedala* (A16: 87).

⁴ *nuen*: ‘noren’; galdetzailearen forma hau bitan agertzen da testuan: *nuen agintez* (AL: 1153r) eta *nuen contra ta nola* (A17: 6). *OEH*ren arabera (s.v. *nor*), hau bezalako formak ez dira lekukotzen oso berandu arte: *noen* (Añibarro eta Astarloa).

amoreac cer deusun çuri aguincen.

Belarrioc irecaçu eta dançuçun:⁶

—Doncella guztioi deustet aguinquetan⁷

daguiela amoraduoc ondo artu; 10

onegaz linda guztioç beucaç contu,⁸

cerren joango nax neurau escaetan;⁹

curela ifinico dot estuetan,¹⁰

baldin da¹¹ mandamentu au goarda ez badez.¹²

Nic au erraz¹³ daiquet¹⁴ neure partez, 15

⁵ *oyta*: Eskuizkribuko poemetan maiz erabiltzen dira *oy* eta *oyta* betegarriak (bakanka *oy eta*), bertso-lerroen neurri egokia lortze aldera.

⁶ *Belarrioc irecaçu eta dançuçun*: ‘belarriok ireki itzazu eta entzungo duzu’; hasiera batean, formaz subjuntibokoa den adizkiari balio finala egotzi genion, baina irudi luke zuzenena dela pentsatzea geroaldia adierazten duela. Mitxelenak (1954a) erakutsi zuen *RS* testuan subjuntiboko adizkiak erabiltzen zirela geroaldia adierazteko, beste hizkuntza askotan ohikoa den bezala (greziera zaharrean, besteak beste): *Ax adinhon ta axa hon* “Sé acomodado y será bueno” (*RS* 31); *Yquedac ta diqueada* “Darásme y darte he” (*RS* 233). Erabilera horren hiru adibide bildu ditugu Lazarragaren testuan: *ençuçu ta jaquin daguiçun* (A14: 43), *Belarrioc irecaçu eta dançuçun* (A17: 8) eta *Ençuçu eta diracasudan / ezconduaren dotea* (A24: 47-48). Hiruretan, irakurketa berriak eta juntagailuak hasierako interpretazioan ekartzen zuen traba konpontzen du.

⁷ *deustet aguinquetan*: ‘agintzen diet’; Lazarragaren eskuizkribuan, *-te-* morfema iragangaitzetako NORI eta iragankorretako NORK argumentuen pluralgile bezala agertzen da: *ecarten* (AL: 1153r, AL: 1154v, A1: 37), *liçatela* (AL: 1154v), *egotela* (AL: 1154v), *darabilte-* (A1: 47, A24: 87), *deustet* (A17: 9), *jate* (B3: 77), *eusten* (‘zien’ nahiz ‘zioten’, *passim*); *-de-* morfema, ordea, iragangaitzetako NOR argumentuaren pluralgile bezala erabiltzen du. Bost aldiz aurkitu dugu eskuizkribuan: *çarade* (AL: 1144v, B16: 91), *dirade* (A1: 52), *çagode* (A5: 2), *çaucidenean* (A16: 86), *gabilçaden* (A17: 93), *çabilçadela* (B16: 147).

⁸ *beucaç contu*: ‘eduki bezate kontu’; *eduki* aditzaren jusibo trinkoa.

⁹ *escaetan*: ‘eskatzen’; kontu eskatzera, alegia.

¹⁰ *ifinico dot estuetan*: ‘estuasunean ipiniko dut, kinka larrian jarriko dut’; gaztelaniazko *poner en aprietos*-en kalkoa da.

¹¹ *baldin da*: ‘baldin eta’.

¹² *goarda ez badez*: ‘gorde ez badeza’; mendebalde zein erdialdeko testuetan adizkien erroko *-a* askotan galtzen da bukaera absolutuan gertatzen delarik (cf. *FHV* §6.4). Lazarragaren testuan, *ezan (protasietan edo *b-* aurrizkidun jusibozko formetan) eta *etzan* aditzek pairatzen dute erorketa: *lo ete naç* (AL: 1152r), *goarda badez* (A17: 14), *sufri al valez* (B8: 6).

¹³ *erraz*: ‘ziurrenik’; Lazarragaren eskuizkribuan, *erraz* beti da aditzaren modalitatea aldatzen duen partikula, eta ondoan beti du geroaldiko aditza: *erraz dasaqueçu* (AL: 1141r), *erraz daiçu ecusi* (A1: 2), *erraz daguiquet* (A5: 10), *erraz daidit / nic dichosaçat edugui* (A7: 23-24), *erraz daiquet* (A17: 15), *erraz daoque* (A24: 25), *erraz dafinquet* (A24: 27), *erraz dasaquet* (A27: 17), *ipirdietan deyqueoçu / erraz muñ bioc alcarri* (A27: 37-38), *erraz daoque* (A28: 15), *erraz çaozque* (A28: 23). *OEH*-n ez dugu aurkitu erabilera honen berri.

asi banadi amorez combatietan.—

Amoreac ençun doçu, ene laztana,
 oy bere mandamentuan cer dioan;¹⁵
 apa bat baneydiçu¹⁶ ao goçoan;
 bacusu¹⁷ ene fedea firmea dana.¹⁸ 20
 Doncella, arren, eguiçu ene esana,
 <1185v> cegaiti çuc ez doçu ecer galduco;
 neure bician ez çaut ancituco,¹⁹

¹⁴ *daiquet*: ‘egingo dut’; *egin* aditzaren geroaldi trinkoa.

¹⁵ *Amoreac ençun doçu, ene laztana, / oy bere mandamentuan cer dioan*: ‘ene laztana, entzun duzu Amoreak bere mandamenduan zer dioen’; ohiz kanpoko hitz-ordena darabil; latindar literaturan ohikoak dira halakoak, eta euskal idazleen artean Etxeberri Ziburukoa aipa genezake eredu klasiko horren jarraitzaile. Lazarragarengan adibide bakanetakoa dugu hau, eta ez da kontu argia eredu jakin bati segika egindakoa ote den.

¹⁶ *apa bat baneydiçu*: ‘musu bat egin (eman) ahalko nizuke’; *-*idi*- erroko adizkia da, balio potentzialarekin.

*-*idi*- aditza *egin* aditzaren erro supletibotzat jo ohi da (Lafon 1944 eta geroztikako lanak). Izan ere, testu arkaikoenetan, *egin*-ek ez du potentzialeko forma trinkorik erakusten, eta haren ordeztze erabilten da. Mendebalde zein ekialdeko testuetan aurkitzen da.

*-*idi*- aditza trinkoki (*Arbore gaichtoac fructu onic ecin daidi*, Leiz Mat. VII, 18), zein “partizipioa + *-*idi*-” gisako perifrasiaren laguntzaile gisa agertzen zaigu. Azken erabilera hau mendebaldeko testuetan baizik ez da lekukotzen; eta hori da, hain zuzen ere, espero duguna, *egin* eta *-*idi*- banaketa osagarrian badira, eta “partizipioa + *egin*” perifrasi mendebaldekoa bada: *Mayacean berarra luce da eta sendo, eguitayaren orçac ebagui leydi ondo* (RS 268), *Esan senguida beste gatic / esneydysula trucadu* (Mik TAV 3.1.27).

Lazarragaren eskuizkribuan, bost aldiz agertzen zaigu trinkoki jokaturik, eta gehienetan aditz-lokuzio bateko aditza da: *Ecin faltaric neydio / nic on derechadanari* (A3: 9-10), *apa bat baneydiçu ao goçoan*; / *bacusu ene fedea firmea dana* (A17: 19-20), *Baneidio bati berba, / palagadu al banegui* (A19: 63-64), *beronec bere ezteidio falta gueiago damari* (B23), *Mendi altuan erurra daydi, / aran baxuan eguzqui* (B31: 1-2). Gainerateko kasuetan, perifrastikoki erabilia da, partizipioa aditz nagusitzat harturik.

Balioari dagokionez, lau balioekin agertzen zaigu. Gehienetan potentziala adierazten du (zortzi aldiz), baina geroaldiaren balioa ere har dezake (bi aldiz). Behin baldintza irreal bateko apodosian agertzen zaigu, baina hori ez zaigu harrigarria iduritzen, kontuan harturik apodosiak potentzialeko formetarik erator daitezkeela. Azkenik, orain arte ezagutzen ez genuen erabilera batean aurkitu dugu bi aldiz: aginteraren balioarekin; bizkitartean, ez dira agintera “normalak”: orainaldiko forma iragankorren *d-*aurrizkia daramate, baina horrekin batera aginterazko formetan erabili ohi den ezeztapenaren partikula: *ze*. Pentsa daiteke geroaldiko formak direla aginteraren balioarekin erabiliak (oroit Lazarragaren mandamentuko *ez duk hilen* tipoko formak).

¹⁷ *bacusu*: ‘badakutsu, ikusten duzu’; irakur bedi *bakutsu*.

¹⁸ *dana*: ‘dela’; *-na* konpletiboa.

¹⁹ *ez çaut ancituco*: ‘ez zaitut ahantziko, ahaztuko’; *çaut* pluralgile gabeko forma da, eta *ancitu* partizipio-forma pleonastikoa. *ancitu*- (AL: 1146v, AL: 1151r, AL: 1152r, AL: 1152v bis, A7: 12, A17:

çureçat içango da nic dodana.

Çu çara eder guztioen capitana, 25

ceruco irargui²⁰ çuria dirudiçu;

ene guztiau²¹ ceure eguin eguiçu,

inor baño ederrago çareana.²²

Libertadeau joan jatan çuregana,

ni bici içaatea²³ çure escuan dago, 30

remedioaren esperançâs²⁴ beti nago,

23, B3: 59), *anci jaquinic* (AL: 1142v, AL: 1145v) eta *ancieta* (A24: 134, A24: 144) formak agertzen dira eskuizkribuan. *OEHN* ez dago forma hauen lekukotasunik mendebaldean, ez bada Azkuerenetik harturiko “*antzitu V-arr*”. Cf. *OEH*, s.v. *ahaztu*: “El participio en V ant parece ser *aztu* con *a* nasal, escrita normalmente *aztu* y una vez (RS 156) *anztu*. Respecto al sust. vbal. ines., Lcc *azketan erreza* s.v. “*olvidadizo*” y Mic *ta aztuten badozu / eztozu ondo eiten* (TAV 3.1.27)”.

²⁰ *irargui*: ‘ilargi’; *irargui* forma bi aldiz agertzen da eskuizkribuan (A17: 26 eta B3: 53); forma hori berori erabili du Landuccik ere: “*luna, yrarrguia*”.

²¹ *ene guztiau*: ‘nihaur’. Hirutan dakar eskuizkribuak *guztiau* sintagma, bitan bestelako izenlagunik gabe (*guztiau çurea nax ta* A5: 9, *baneroean echurea / chitez guztiau galduric* B16: 14-15), eta hirugarren batean (*ene guztiau ceure eguin eguiçu* A17: 27) genitibozko izenordain batekin; hiruretan du esanahi bera. Beste zenbait testutan (mendebaldekoetan nagusiki) ere badira halakoak, *Klasikoen gordailu*aren arabera: Juan Antonio Mogelen *Opa natxatzu, Jauna nasan guztiau, ta ni al daidan guztia*, Olaetxearen *ara emen neu guztiau Zeurea, artu nagizu, Salba nagizu*; batere izenlagunik gabeko bi adibide aurkitu ditugu: Uriarteren *Nere negarra pozean itzuli ziñidan, urratu zenduen nere zilizioa, eta guztiau gozotasunez inguratu ninduzun* eta Maitasunezko poesia *vaquiçu zurea orain gustiau naçana* (*Contr.* 88, 17).

²² *çareana*: Mendebaldeko testu zaharretan, deklinabide mugatuan bezala, *a + a > -ea* disimilazioa gertatzen da adizki jokatueta ere, *-an / -ala* atzizkiak gehitzean: *doa + -an > doean* (RS), *daroa + -an > daroanean* (VJ) (cf. *FHV* 115). Hona Lazarragaren eskuizkribuan bildu ditugun adibideak: *joean* (AL: 1138v, B30: 6), *cirean* (AL: 1142v, AL: 1144r, AL: 1146v, AL: 1152r, AL: 1153v, A11: 13, A11: 17, A26: 120, A28: 100), *direan* (AL: 1147v, AL: 1152r, A1: 15, B15: 62), *çarean* (AL: 1152v, A12: 16, A17: 111, B3: 65, B16: 31, B16: 44), *guinean* (A7: 8, B16: 86), *cinean* (A26: 94, A26: 156), *neroan* (B16: 14), *cireala* (AL: 1145r), *joeala* (AL: 1147r), *çareala* (AL: 1151r), *direala* (AL: 1152r), *neroala* (B16: 16), *eroeanari* (A29: 74), eta *-ea- > -ia-* aldaketarekin *dirian* (B28: 15). Ohar gaitezen Landuccik aditz gutxi dakarrela eta zaila dela gertakizun honi buruzko ondoriorik ateratzea, baina bada adibide bat behintzat iradokitzen duena Landuccirenean ez bide dela halakorik gertatzen (“*antecedente, aurrera doana*”).

²³ *içaatea*: *Jan* eta *izan* aditzek aditz-izena osatzeko *-te* atzizkia hartzen dutenean, *-aa-* bokal bikoitza gertatzen da. Aditz horiek beroriek bestelako formetan (*izango, jango, izan, jan, janda*) ez dute inoiz bokal bikoitzik agertzen. Itxura guztien arabera fenomeno morfologikoa da oinarrian. Honelaxe dio *OEHk jan* aditzari buruz (*izan* aditzari dagokionez, *OEHk* ez dakar bokal bikoitzeko adibiderik): “Documentado en todas las épocas y dialectos. La forma *jan* es general; *jaana, jaate-* (aunque no *jaan*) se documentan en Capanaga, Zuzeta (88), Moguel (*PAb* 164), V. Moguel (12), J.J. Moguel (*BasEsc* 261) y fray Bartolomé (*Jc* III 273)”.

ceña baquit,²⁵ larrosachoa, çugan dana.

Espantaduric²⁶ nago, donzellea:

vioçoy nola doçu orrein²⁷ curela?²⁸

Tratadu ce naguiçu²⁹ beti onela; 35

ençuçu, dama guztioen estrellea:

gura dot relajadu³⁰ querellea;³¹

osatu ene llagueau, nay badoçu.

Larrosa maiacecoa, nola doçu

eneçat orrein gogor murallea? 40

Donzellea, piadadez³² ar naçaçu;

²⁴ *esperanças*: Eskuizkribuko testu nagusian *desesperanças* (A1: 46) eta *esperanças* (A17: 31) aurkitu ditugu, eta Martin Lopez Bikuñaren poemetan *negarres* (B8: 4) eta *bearres* (B8: 8), instrumentalaren markatzat <-s> txistukari apikaria dutela. Estibaliz Sasiolakoaren poemez osaturiko eranskinean, ugariago dira txistukarien nahasketak: *esin* (B27: 16, B27: 17), *es* (B27: 21), *estaguiçula* (B27: 25), *sure* (B28: 2), *çaytesque* (B28: 3), *sacusquedan* (B28: 4), *estaqustanean* (B29: 5), *estet* (B29: 7), *lastanarequin* (B30: 3), *equzten* (B30: 25), *gustiac* (B31: 3), *naguci* (B31: 4), *equci* (B31: 6), *lastan* (B33: 5), *flordeliçac* (B33: 13), *joci* (B33: 15), *Guipuscoaco* (B33: 18), *Gastelaco* (B33: 20), *gustiac* (B33: 35).

²⁵ *baquit*: ‘badakit’; eskuizkribuan ez dago behin ere *badaquit* forma osoa, horren kontrakzioz sorturiko *baquit* baino, lau aldiz (A12: 15, A17: 32, B5: 91, A29: 57).

²⁶ *Espantaduric*: ‘harriturik, miraz gelditurik’; cf. *DAut*, s.v. *espantarse*: “asombrarse”.

²⁷ *orrein*: ‘horren’; hiru graduko adberbioa dago eskuizkribuan: *oneyn/onein*, *orreyn/orrein*, *ayn/ain*. Cf.: *oneyn cureldo tratadu* (AL: 1151r), *ene peneau oneyn andia dan azquero* (AL: 1152r), *estaguiçu[la] / guiçona onein amorad[u]*(B27: 25-26); *orreyn cureldo trataetan* (AL: 1152r), *orrein gaxqui* (AL: 1145v); *orrein curela* (A17: 34), *eneçat orrein gogor* (A17: 40), *orrein cruel içaten enegana* (A17: 67); *ain furia andiaz* (AL: 1142r), *urten eben ain laster* (AL: 1143r), *ain aguiz* (AL: 1143r), *ain cruelmente* (AL: 1143r) eta *passim*.

²⁸ *Espantaduric nago, donzellea: / vioçoy nola doçu orrein curela?*: Beste era batean ere puntuatu liteke: *Espantaduric nago, donzellea, / vioçoy nola doçu orrein curela*. Kontua da, hain zuzen, galdera zuzena nahiz zehar-galdera izan litekeela. Baina ez dugu bigarren aukera hori lehenetsi, batetik, eskuizkribu honetan, *nola* eta *nun* galdetzaileak buru diren zehar-galderetan, aditz-jokatua *-(e)n* atzizkiarekin markaturik izan ohi delako; hau zehar-galdera dela onartuko bagenu, hemen eta A11: 19-22 bertso-lerroetan legoke salbuespena, kontua palegrafiko hutsa ez balitz behintzat, hain zuzen, *-n* defektiboa izatea, idatzi gabe izan arren irakurri beharrekoa (sc. *doçun*). Bestetik, beste galdera zuzen batzuk ere badirelako poema honetan (A17: 39-40koa inolako zalantzarik gabea), eta horrek pentsarazten du hau ere halakoa bide dela.

²⁹ *Tratadu ce naguiçu*: ‘ez nazazu tratatu’.

³⁰ *relajadu*: ‘apaldu’.

³¹ *querellea*: ‘kexa’; cf. *OEH*, s.v. *kereila*: “KEREILA EGON [...] *Biotza begien dago kerella* (Canción vizcaína, 1609). TAV 3.1.22”.

barriz gura deusut erregutu:
 catea gueiagogaz ez ni lotu,
 neure bioçau libre jafindaçu;³²
 <1186r> biurtu libertadea eguidaçu,³⁴ 45
 alegueratu didin ene gogo.
 Çu serviceco andi³⁵ dot deseoa;
 aldi bat³⁶ ceure besoan naraçaçu.³⁷

Edirayten³⁸ eztau inorc munduan

³² *piadadez*: Eskuizkribuan bi aldiz agertzen da *piadade* forma (A17: 41 eta A28: 80) eta hiru aldiz *piadade* (A1: 50, A16: 6, A16: 33). Landuccik ere *piadade* dakar (gaztelaniazko “clemençia” eta “piadad”). Gaztelaniaz ugari agertzen da *CORDEn* 1600 arte, eta gero nekez (azkena 1646koa).

³³ *jafindaçu*: ‘ipin iezadazu’; *ifini* aditzaren NOR-NORI-NORK agintera trinkoa. Halako hamaika aurkitu ditugu Lazarragaren eskuizkribuan: *efinçu* (A16: 59), *jafindaçu* (A17: 44, B16: 34), *ce nafinçu* (A17: 60), *dafinquet* (A24: 27), *ez difinçuen* (A27: 4), *badafinçu* (A27: 41), *ifinçu* (A28: 172), *dafinela* (A28: 175), *nafinçu* (B3: 70), *nafinela* (B4: 4), *ce efinçu* (B5: 83).

³⁴ *biurtu libertadea eguidaçu*: ‘libertatea bihurtu iezadazu’; ohiz kanpoko hitz-ordena.

³⁵ *andi*: ‘handi’. Mugagabe agertzen da *andi* predikatua, artikulurik gabe. Halako beste bi adibide ditugu, *andi* predikatuarekin: *oy eta aen gobernaceco / bear dau andi mañea* (A24: 77-78) eta *Gaztea sartu ninçan, sentiçaca / andi arçaita neben engañua* (B15: 49-50); denak dira predikatu bikoitzeko egiturak, eta aditzaren objektuaren predikatu da *andi*. Badira, halaber, predikatu bikoitzeko egitura hauen artean *andia* forma mugatua duten beste hiru adibide: *Poderioa andia doçu, / Ceruco Jaunac emunic* (A7: 39-40), *Oy eta bardin onela bada, / andia jatort caltea* (A24: 5-6) eta *nay deban orduetaco / andia dacar fantasia* (B26: 5-6). Predikatu sinpleetan forma mugatua agertzen da beti: *ene peneau oneyn andia dan azquero* (AL: 1152r), *Ene fedeau andia da ta* (A3: 21), etab. Orobat objektu funtzioan, salbuespen bakarrarekin: *cerren aseguin andi leyola* (B3: 33).

³⁶ *aldi bat*: ‘aldi batez, behingoz’; eskuizkribuan hiru aldiz aurkitu dugu adiera honekin (A8: 8, A17: 48, A17: 61) eta leku batean ‘behin batez’ adierarekin (B12: 9).

³⁷ *naraçaçu*: ‘eratzan nazazu’; *eratzan* aditzaren NOR-NORK agintera trinkoa. Gisa horretako aginterazko forma trinkoak ez ziren ongi ezagutzen Lazarragaren testua agertu arte. Izan ere, historikoki, euskararen hizkera desberdinek egitura perifrastikoetara jotzen dute iragankorretako objektua 1. edo 2. pertsonakoa delarik. Cf. adibidez *Hiri cionat allaua, ençun neçan allauaiçuna* (Zalgize 131). Lazarragak, aldiz, forma trinkoak nasaiki erabiltzen ditu objektu mota hauekin ere: *nançuçu* (A10: 4), *erruqui nauca* (A16: 35, berorika), *naraçaçu* (A17: 48), *ce nafinçu* (A17: 60), *nafinçu* (B3: 70), *nacusu* (B21: 47). Arabarraren erabilera emankor horien ondoan, euskaraz ezagutzen den corpusean ez dugu beste bi aldiz baizik aurkitu objektua 1. pertsonakoa duen aginterazko forma trinkorik: bata *Arrasateko Erreketan ([An]dra urena Butroecoa nançuçu, Butr A,6)*, eta bestea Oihenarten poesietan (*galdez nauzun horrez ukenduru negizu, Poes. XXIV, 5*). *Eratzan* aditzari dagokionez, lau adizki trinko aurkitu ditugu eskuizkribuan: *naraçaçu* (A17: 48), *daraçaçula* (A17: 96), *eraçala* (A25: 46) eta *daraçanean* (B15: 46).

³⁸ *Edirayten*: ‘edireten, aurkitzen’; cf. *ideraiten* (B3: 59). Cf. *OEH*, s.v. *ediren*: “En cuanto al sust. verbal, entre los vizcaínos, frente a los más frecuentes *idorote*, *idorotze*, son de destacar las formas *edaraite* e *ideraite* en *RS*, *idaraite* en Micoleta, Capanaga, Urquizu y Arzadun 38 (todos ellos emplean *idoro*), *idarate* en *ConTAV* 5.2.11, y *eridaite* en F.J. de Zumarraga”.

çu laco ³⁹ donzella bat ain lindaric; ⁴⁰	50
secula jaio ez da amoraduric	
ni duin ⁴¹ firmeric ene lecuán. ⁴²	
Enegaz jarri çatez partiduan, ⁴³	
cegaiti onezquero ⁴⁴ da denporea;	
berva vat eguidaçu, traidorea,	55
plazaz edo bestela estalduan. ⁴⁵	
Nigana çaoçela dirudiçu	
enojadaric ⁴⁶ beti causa baga;	
ascotan egote nax ⁴⁷ berva baga;	
orain, edola bere, ce nafiñçu; ⁴⁸	60

³⁹ *çu laco*: Lazarragak absolutiboarekin erabiltzen du gehienetan *laco* konparatzailea, pertsona-izenordainaren ondolik (*çu laco*, *ni laco...*); baina badira bi agerraldi genitiboarekin ere: *çure laco* (A16: 37 oh. pal.), *çure lacooc* (B5: 19).

⁴⁰ *lindaric*: Adjektiboak genero femeninoaren marka hartzen du, baita *-ric* morfema eransten zaionean ere. Ikusi *mansaric* (A8: 4, A8: 12, A8: 26, A10: 70), *lindaric* (A17: 50), *enojadaric* (A17: 58) eta *satisfearic* (A23: 32).

⁴¹ *duin*: ‘bezain’; hitz honen agerraldi bakarra da eskuizkribuan. *OEHn* adiera honetako ia agerraldi guztiak *msOñ*-koak dira.

⁴² *ene lecuán*: ‘ene herrixkan’; alegia, ahapaldiko lehen lerroko *munduan*-i kontrajarriaz. Cf. Lcc “aldea, *lequa*, *aldea*”. Eskuizkribuan gutxienez zortzi aldiz aurkitu dugu *lecu* esanahi horrekin (AL: 1145v, A7: 61, A17: 52, A23: 69, A23: 75, A23: 82, A23: 84, B22: 23). Beste askotan, jakina, ‘toki’ esanahiarekin.

⁴³ *jarri çatez partiduan*: ‘jar zaitetz harremanetan’; gaztelaniazko *poner en partido* esamoldearen kalkoa da. *DAuten* ez dugu aurkitu, baina *CORDEn* agerraldi bat aurkitu dugu: “Después de comer: como vieron los mercaderes que aquel mancebo hauia comprado aquella mercaduria: la qual dezia querria lleuar a su tierra: por que no la lleuasse: **pusieron se en partido conel**: & mercaron jela por diez mil florines” (Izengabea, 1493).

Bestalde, testu osoan bi aldiz agertzen da *jarri çatez* (A17: 53, A25: 15) eta beste bi aldiz *çarriz* (A26: 78, A26: 113).

⁴⁴ *onezquero*: ‘dagoeneko’; *gero* adberbioa oinarri duen hainbat egitura erabiltzen du autoreak, perpaus kausal eta denborazkoak osatzeko nagusiki. Denborazkoen artean, azpimultzo batek ‘jada, berehala, dagoeneko’ balioa du. Erakuslean oinarritutako formak dira.

⁴⁵ *plazaz edo bestela estalduan*: ‘agerian edo bestela ezkutuan’; deigarria gertatzen da kasu instrumentalean dagoen *plazaz* sintagmaren erabilera, *estalduan* inesibodunaren ondoan.

⁴⁶ *enojadaric*: Adjektiboak genero femeninoaren marka hartu du. Ikusi gorago A17: 50 lerroko oharra.

⁴⁷ *egote nax*: *-n* galdu du, testuinguru fonetikoarengatik (*n*- hurrengo silaban). Bestalde, testu zaharretan jokabide sintetikoa duten aditzak biziki nekez agertuko zaizkigu perifrastikoki jokaturik. Gainera, perifrastikoki erabiltzen direlarik, ñabardura aspektual berezi baten ekartzeko da. *Egon* aditza trinkoki erabilia da burutugabetasunaren adierazteko XVI. mendeko testu guztietan. Behin baizik ez zaigu agertzen perifrastikoki jokaturik, Lazarragaren adibide honetan hain zuzen: *ascotan egote nax berva baga*. Forma horrek maiztasuna adierazten du.

aldi bat,⁴⁹ perla lindea, eguin eguiçu
 nigaz, ordu bacox⁵⁰ bat cunplidua.⁵¹
 Çu çara ene beguioen espilua;
 azquero⁵² ceure escuogaz⁵³ il naguçu.

Jaunorrec ez dindala⁵⁴ ondasunic, 65
 gogoau baldin badot bestegana;
 orrein cruel içaten⁵⁵ enegana
 nic merescidu ez dot çureganic.
 Secula nic ez oy dot beste lanic,
 onela iragaiten⁵⁶ jat gau-egunac; 70

⁴⁸ *ce nafiçu*: ‘ez nazazu ipini (berba gabe)’; *ifini* aditzaren NOR-NORK agintera trinkoa; halakoei buruz ikusi A17: 44 bertso-lerroko oharra.

⁴⁹ *aldi bat*: ‘aldi batez, behingoz’; ikusi A17: 48 bertso-lerroko oharra.

⁵⁰ *bacox*: ‘bakar’; hiru aldiz aurkitu dugu testuan <-x> grafia soinu afrikatua (-tx) adierazteko: *gax* (AL: 1142v), *bacox* (A17: 62, A25: 39).

⁵¹ *cunplidua*: Ordubete baino gehiago, alegia.

⁵² *azquero*: ‘beraz’; autoreak *gero* adberbioan oinarriturik erabiltzen dituen egituren artean, kasu hau berezi xamarra da: ez dirudi ez denborazko ez kausazko ñabardurarik adierazten duenik. Azalpenezko kausal izatekotan, gainera, bakarra litzateke -n *guero* edo -n *azquero* egitura erabiltzen ez duena. Hortaz, *azquero* hutsa duen perpaus hau ondoriozko perpaus gisa hobeki ulertzen dela iruditzen zaigu.

⁵³ *escuogaz*: ‘esku hauekin/horiekin’; eskuizkribuan bitan aurkitu dugu -ogaz soziatibo plurala: *escuogaz* (A17: 64) eta *damaogaz* (B2: 10); eta hiru aldiz -egaz soziatibo plurala: *çuegaz* (A10: 27), *oegaz* (A26: 87), *oriegaz* (B5: 103). Plurala da orobat *baçugaz*: *urregorrizco letra baçugaz / egoan escreviduric* (A1: 11-12), *Egun batean leucala / beste baçugaz cabildu, / aen artera içan ninçan / exil-exilic coladu* (B12: 45-48), *baçugaz consultaduric* (B21: 22). Horien ondoan, bada -ocaz/-ocaç ere: *delicaduocaz* (AL: 1138r), *berbaocaç* (AL: 1151v), *beguiocaz* (AL: 1152v), *biciocaz* (AL: 1154v); eta -equin: *oequin* (A11: 2), *matalotequin* (B30: 5).

⁵⁴ *ez dindala*: ‘eman ez diezadala’; *-in- erro zaharreko adizkia. Jusibozko forma hauek ez ezeztapenezko partikularekin baizik ez daitezke ager, *b-* aurrizkidun formek beti *ze* partikula hartzen dutelarik: *Bada bere, Jaunac ez nafiçela, / servidu bada, ni pauso laz artan* (B4: 4-5) vs *Oy oni luce derechanori / ce bego ene ustean* (A24: 119-120). Ikusi halaber *Hora il daguien mendian Guiçona idoro ez didila* (Garibai 139-52).

⁵⁵ *içaten*: *merezidu* aditzarekin -tzea aditz-izena ohikoagoa da (cf. *oy eztauco meresciduric / niganic ancietea*, A24: 133-134). Litekeena da bertso-lerroetan izandako aldaketen ondoren nahi gabe geratua izatea hemengo -ten forma (*içaten*).

⁵⁶ *iragaiten*: Aditz honen partizipioa beti (bi aldiz) da *irago* eskuizkribuan (AL: 1153r eta A14: 97); aditz-izena beti (lau aldiz) da *iragaite-*: *iragaiterren* (AL: 1146r), *iragaiten* (A2: 19, A17: 70, B15: 44); baina testuko aditz trinko bakarrak kontsonanteen metatesia dauka: *naygaran* (B28: 1). *OEH*ko sarrera (s.v. *igaro*) interesgarria da, hala *igaro / irago* alternantziari dagokionez, nola aditz trinkoari dagokionez: “La forma *igaro* es casi general en guipuzcoano, y en vizcaíno es prácticamente la única documentada hasta finales del s. XVII y frecuente desde entonces. *Irago* (documentado ya en

agaiti çuc onela narabilçu.

Cundicio cureloc nai bequiçu⁶³ 85

onezquero⁶⁴ ceurganic quençaita;⁶⁵

beraro⁶⁶ ar naçaçu, traidorea,

edo bestela noxbait⁶⁷ il naguçu.

Donzellea, çuc banoçu sentietan,⁶⁸

senticen çaitut, bay, ceurori bere; 90

çuc banaçauçu⁶⁹ ni, bay nic çu bere;

(p. ej. en Jauretche y Joannateguy), e *iduzki* en el presente siglo. *Ihuzki* (Dh 206) puede tratarse de una errata. En textos navarros *iguzki* parece ser la única forma hasta Lizarraga, que emplea además de ésta *eguzki*, *iduzki* e *iruzki* (v. LE-Ir, LE *Ong* 34v y 50r). En *DFrec* hay 198 ejs. (4 sept.) de *eguzki*, y 2 de *iduzki* y 16 de *iguzki*, todos septentrionales”.

⁶² *eguzqui ederrane esposea*: Erromatar mitologian, betiere bertsio batzuetan, Diana jainkosa zen eguzkiaren emaztea, eta ilargiarekin identifikatzen zen (cf. 26. lerroko *ceruco irargui çuria*).

⁶³ *Cundicio cureloc nai bequiçu / onezquero ceurganic quençaita*: ‘nahi bekizkizu/itzazu (ezarri dizkidazun) baldintza krudel horiek berehala zeugandik kendu’. Mendebaldeko eta erdialdeko testu zaharretan *nahi izan* aditz-lokuzioak balentzia berezia du: esperimentatzailea (edo subjektua) datiboan du eta estimulua absolutiboan. Cf. *Verba orri nay ez daquiola valia* (Olasoko kantua, TAV 88-90); *Iaun goicoari nai eztaquiola* (Kapanaga 129). Orain arte ezagutzen genituen testuetan balentzia berezi hori jusibozko eta botibozko perpausetan baizik ez bazen lekukotua, Lazarragak, bi ingurune horiez gain, indikatiboan ere erabiltzen du, iragan burutuan hain zuzen: *nay equion nic aren contra / oy ez neducan quexaric; / ez eben gura nic aren causaz / eguin neguan negarric* (B21: 31-34). Cf. halaber: *suplicaetan nachaçu, Sirena ene / laztana, nai daquiçula gaur gabea / ceure aposentuco bentanara joaten* (AL: 1140r), *Jaicoari nai eç daquiola çu joan da ni eben guera nadila* (AL: 1151v), *Nachaçu suplicaetan nay daquiçula, ene peneau oneyn andia dan azquero, remedioa emun jaguite* (AL: 1152r), *Ceruetaco Erregueari / oy dira encomendadu / suplicaetan liçatela / nay lequiela lagundu* (AL: 1154v), *Enparaetan bardin bajaçu / beste çaguita çorroçic, / onen bioçu nay bequiçu / efini señaaladuric* (B21: 101-104). Beste inguruneetan Lazarragak ere *edun hobesten du: *Bada bere, nai ez neuque, / mundu guztiagaitirren, / çuregaz ene secretoa / descubri lidin bapere* (AL: 1144v), *Bioçu jo deustaçu anech flechaz, / nigaz conturic eguin nay ez doçu* (A17: 3-4).

⁶⁴ *onezquero*: ‘berhala’; halakoei buruz ikusi A17: 54 bertso-lerroko oharra.

⁶⁵ *quençaita*: ‘kentzea’.

⁶⁶ *beraro*: ‘bigunki, leunki’; cf. *OEH*, s.v.: “1 **beraro, beraaro** (Lar). 1. “Blandamente” Lar. 2. “(V-och), cómodoamente” A”.

⁶⁷ *noxbait*: ‘behingoz’; dirudienez, “noizbait” (*noxbait, noxbayt, noxpait*) bi zentzurekin erabiltzen da Lazarragaren eskuizkribuan: ‘behingoz’ (lau aldiz) eta ‘egunen batean’ (behin, A8: 6). ‘Behingoz’ zentzua dutenetan (AL: 1146r, A17: 88 eta B9: 15) aginterazko aditz-formak dituzte beti ondotik, eta horietako batean (*noxbait-noxbait*, AL: 1146r) errepikapen indargarria (halakoetarako cf. Agirre Asteasukoaren adibideak, 1808 ingurukoak, *apud OEH*: “*Idiki itzatzu bada noizbait-noizbait, kristaua, zure begiak*. AA III 349. **Noizbait, noizbait** asitzera noa [...] kristau aziai dotrina azaltzen. Ib. 399”).

⁶⁸ *banoçu sentietan*: ‘sentitzen banauzu’.

⁶⁹ *banaçauçu*: ‘banazaguzu, ezagutzen banauzu’; *ezagutu* aditzaren NOR-NORK forma trinkoa.

	çuc ni leguez, nic çu çaut adietan. ⁷⁰	
	Ce gabilçaden beti puntuetan, ⁷¹	
	daguigun conbersadu alcargaz; ⁷²	
	çu nigaz confesadu, ni çuregaz, ⁷³	95
	alcar daraçagula besoetan. ⁷⁴	
	Nic negar daguidanean, ⁷⁵ çu çaoz ⁷⁶ barrez;	
	nic barre daguidanean, çu tristeric.	
	Banago çure aldean jasarriric, ⁷⁷	
	içulten dozu buruoy grabedadez; ⁷⁸	100
<1187r>	berbaric badeguiçut ⁷⁹ poridadez, ⁸⁰	
	gogorric jarten çara bereala.	

⁷⁰ *çaut adietan*: ‘aditzen zaitut, ulertzen zaitut’; *çaut* pluralgile gabeko laguntzailea.

⁷¹ *Ce gabilçaden beti puntuetan*: ‘ez gaitzen ibili beti eztabaidan’; *ibili* aditzaren jusibo trinkoa da; -*de*-morfema pluralgileari buruz, ikusi A17: 9 bertso-lerroko oharra.

Puntuetan ibili esamoldeari dagokionez, cf. *gazt. andar en puntos* ‘andar en diferencias’ (*DRAE*, s.v. *punto*).

⁷² *alcargaz*: Bitan agertzen zaigu testuan *elkar* bihurkaria soziatibozko -*gaz* postposizioarekin: batean -*e*-epentetikoarekin (*alcarregaz* A13: 15) eta beste batean -*e*-epentetikorik gabe (*alcargaz* A17: 94).

⁷³ *çuregaz*: Soziatiboaren -*gaz* kasu-markarekin, hala genitiboarekin (-*regaz*) nola gabe (-*gaz*) erabiltzen dira pertsona-izenordainak eskuizkribuan: *neuregaz* (A14: 25) / *nigaz* (*passim*) / *neurgaz* (A16: 19); *aregaz* (A16: 15, A19: 24) / *agaz* (*passim*); *beregaz* (AL: 1143v, AL: 1144v) / *beragaz* (B20: 61); *çuregaz* (AL: 1144v, A2: 2 oh., A7: 15, A16: 20, A17: 95) / *çugaz* (AL: 1141r, A2: 2, A7: 26, A16: 9, A26: 134, B16: 143); *gugaz* (A1: 1).

⁷⁴ *alcar daraçagula besoetan*: ‘elkarren besoetan eratzanik (besarkaturik) gaudelarik’; *eratzan* aditzaren forma trinkoa da. Gorago (A17: 48 lerroan) bildu dira halako forma guztiak, baina adierari dagokionez, B15: 46koa da honen antzekoena.

Bestalde, testu osoan -*la* atzizkia erabiltzen da moduzko perpausetan, perpaus nagusien osagarri zirkunstantzial gisa. Cf. *Doridoc eucan esporçu guztia galduric, ecin çan lurrera, utra negar asco bere beguietati eçarten ebela* (AL: 1152v); *Nic laztan baçaitut, agaz beragaz / pagatu bear doçu ceure çorra, / tenplacen doçula vioz gogorra / Amore jaunaren precetuagaz* (B20: 61-64).

⁷⁵ *negar daguidanean*: ‘negar egiten dudanean’.

⁷⁶ *çaoz*: ‘zagoz, zaude’.

⁷⁷ *jasarriric*: ‘jesarririk, eseririk’; *jasarri* aditzaren esanahiari dagokionez, badirudi hala ‘eseri’ (A17: 99, A26: 149, B12: 49) nola ‘jarri’ (A10: 7, B5: 13, B15: 63) esan nahi duela eskuizkribuan, testuinguruaren arabera.

⁷⁸ *grabedadez*: ‘seriotasunez’.

⁷⁹ *berbaric badeguiçut*: ‘berbarik, hitzik egiten badizut’.

⁸⁰ *poridadez*: ‘argi eta garbi, itzulungururik gabe’; gaztelaniaz *poridad* / *puridad* hitzak bi adiera ditu: ‘sekretuki, isilpean’ eta ‘argi eta garbi, itzulungururik gabe’; ez daude kontrajarrita, baina badirudi oraingo honetan bigarrenari dagokiola; beste adierako ik. A7: 71.

Ascotan, çu bacina pedernala,
edo ni sufriceco baninz achez!⁸¹

Nesquea çara çu ta ni guiçona; 105
çuc leguez ditut nic narru çuriac;⁸²
çuc bere bay ni[c]⁸³ leguez araguiac;
çuc leguez nic bere dot gorpuz ona;
narabilçuna leguez⁸⁴ orra-ona,
axeac oy darabil beletea. 110
Çarean esadaçu, donzellea,
castaz benturaetan⁸⁵ amazona.⁸⁶

⁸¹ *Ascotan, çu bacina pedernala, / edo ni sufriceco baninz achez!*: Esaldi botiboak dira, A17: 119-120 bertso-lerroetakoa bezala: ‘Askotan, oxala zu bazina pedernala bezain gogorra, eta ni pedernalaren kolpea sufritzeko haitzez(koa) banintz!’; A17: 118 bertso-lerroarekin batera ulertu dugu esaldi hau, mutilak neskaren erdeinua eta krudeltasuna maiteko balitu bezala. Hainbat esaldi botibo aurkitu ditugu eskuizkribuan *ba-* aurrizkiarekin: *Ascotan, çu bacina pedernala, / edo ni sufriceco baninz achez!* (A17: 103-104), *Nic ayn on baneu bozau* (A17: 119), *Oraciotan beti nago: / osoac ayta jan balegui!* (A19: 39-40), *Podere baneucaique tenplaceco* (B20: 15), *Bacinaqui gogoa* (B28: 17).

achez: ‘haitzezkoa’; -z / -zko baliokidetasunaren beste adibide bat aurkitu dugu, Oihenartena: *Eztoela latsara, gatzetz duena oinzolara. / N’aïlle à laver la lessive qui a les pieds faits de sel / Que no vaya al lavadero quien de sal tiene la planta del pie*. Hain zuzen horren ondotik, atsoitz horren baliokide edo, Isastiren 18.a ematen dute Oihenarten testuaren paratzaileek: *Buztana lastozkoa duena suaren beldur. Refranes y Sentencias* testuan ere 417. *Arozaren esea zozes, / zozes vere gaïches* atsoitz dugu, bertako lehendabiziko *zozes* “de palillos” itzulia. TAVek dakarren Sandailia izenburupeko konposizioan ere (92-97) kideko egitura dugu: *Sandailiac ateac ditu zirarrez, / Nola zirarrez da ala zendalez*. Lazarragaren testuan bertan honen kideko izan litekeen bat gutxienez bada: *baba-zigorrez saldea* (A24: 64).

⁸² *narru çuriac*: Irudi luke *narru çuriac* adierazpidea nobleen larruaren kolorearekin lotuta dagoela; nobleek ez zuten lanik egiten eta, beraz, eguzkiak ez zuen haien larruzala belzten. Hortik sortu bide zen gaztelaniazko *sangre azul* esapidea, gero beste hizkuntza batzuetara hedatu dena; izan ere, larrua zuri-zuria izanik, zainak erraz ikusten baitira, halako eite urdinxka hartuz.

Testuan beste bi aldiz agertzen da *narru çuriac* sintagma, baina ez dago garbi esapide berberari dagozkion: *ay ay, ene narru çuri gazteac!* (B15: 57) eta *Silla onetan baegoan / sei eder bat jarriric; / narru çuriac estalceraco / ez eben bestiduraric* (B21: 61-64).

Cf. halaber OEHn LARRU-ZURI, L.-XURI, LARXURI, s.v. *larru*: “De piel blanca. *Ugatz gogor, larruxuri, / leunez balus’ iduri*. ‘Ses seins fermes, à la peau blanche’. O *Po* 37. **Jaun larru-xuriak. Balad 133. Jaun larru zuria. Bordel 95. Bilho holli, larrü xuri eta begi ñabarra** [umen düzü agota]. *ChantP* 174. *Bata larruzuri, illegorri, bestea beltzeran*. Or *QA* 45. De raza blanca. *Larru zurien ostatueta*n. Larz *Iru* 64. “*Haritz larru zuria, chène à écorce blanche*” H”.

⁸³ *ni[c]*: Ergatibo-faltari dagokionez, cf. *inor[c]* (AL: 1145r, A28: 147), *ni[c]* (A7: 38, A17: 107, B3: 34), *neur[c]* (A9: 19), eta *ar[c]* Sasiolakoarenean (B30: 22).

⁸⁴ *narabilçuna leguez*: ‘narabilzun lege, narabilzun bezala’; behin baino gehiagotan dago eskuizkribuan “aditza + -na leguez” (AL: 1142r, 1151v, A17: 109, B5: 27); baina badago “aditza + -n leguez” ere (B4: 1, B16: 74).

Amorea da onaco ez daquit cer bat,
 etorten da araco eztaquit nundi;
 eztaquit nola viocean sarçaiten da⁸⁷ 115
 çuc aguin daguiçuna eguiteco.
 Dudacen badoçu, ene laztana,
 asco⁸⁸ da dichoso desdichaetan.⁸⁹
 Nic ayn on baneu bozau,⁹⁰ cantaceco
 padescietan dodan doloreac!⁹¹ 120

OHAR PALEOGRAFIKOAK:

1 Ahapaldiak zenbaki arabiarrez zenbatuta daude eskuizkribuan, ahapaldien ezkerreko alboan, “1”etik “15”erako segida bakarrean. Zortzigarren ahapaldia ez dago zenbakituta, zalantzarik gabe lehenago lekua hartua zuelako behetik gora idatzita dagoenak (*yo la dixe: bida mía, que yo descortés sería en torvar,*

⁸⁵ *benturaetan*: ‘menturaz, beharbada’.

⁸⁶ *amazona*: Amazonek emakume gerlarien herria osatzen zuten, greziar mitologiaren arabera. Lazarragak zalantzarik gabe ezagutzen zuen *Crónica Troyana* (Lisboa, 1490) liburuan, hiru tituluatan agertzen dira (36., 37. eta 80. tituluatan); orobat ezaguna bide zuen *Orlando Furioso* (1549) gaztelaniaratuan ere agertzen dira; baina are gai topikoa zela ere esan daiteke XVI. mendeko literaturan orohar, eta bereziki zalduntza-liburuetan (cf. Marín Pina 1989).

⁸⁷ *sarçaiten da*: ‘sartzen da’.

⁸⁸ *asco*: ‘jende asko’ hain zuzen.

⁸⁹ *dichoso desdichaetan*: esaldi hau A17: 103-104 bertso-lerroekin batera ulertu dugu, neskaren erdeinua maiteko balu bezala. Lazarragaren eskuizkribuan, hiru esamolde antzeko aurkitu ditugu: *dichoso desdichaetan* (A17: 118), *desdichaduau dichaetan* (B16: 116) eta *dichaz desdichadua* (B20: 25). Gaztelaniaz Antonio de Guevararena ere esanguratsua da (*ap. CORDE*): “Pues soy el príncipe de todo hombre atribulado, aunque quieres, no puedes escapar de mi señorío, porque si tú te quejas ser **desdichado en dichas**, yo me preçio ser **dichoso en desdichas**” (Fr. Antonio de Guevara, 1528, *Libro áureo de Marco Aurelio*). Bestalde, mugagabeen agertzen da *dichoso* predikatua, eskuizkribuko agerraldi guztietan bezala (ikus B20: 37-55 ataleko oharra).

⁹⁰ *Nic ayn on baneu bozau*: ‘Oxala nik ahots ona banu!’; esaldi botiboa da, A17: 103 eta A17: 104 bezala. Hainbat esaldi botibo aurkitu ditugu eskuizkribuan *ba-* aurrizkiarekin: *Ascotan, çu bacina pedernala, / edo ni sufriceco baninz achez!* (A17: 103-104), *Nic ayn on baneu bozau* (A17: 119), *Oraciotan beti nago: / osoac ayta jan balegui!* (A19: 39-40), *Podere baneucaique tenplaceco* (B20: 15), *Bacinaqui gogoa* (B28: 17).

⁹¹ *Nic ayn on baneu bozau, cantaceco / padescietan dodan doloreac!*: Bi bertso-lerro hauen aldaera bat dago beste poema batean: *Ain on emun baleust cantaceco / bozau naturalezaz bentureac* (B20: 1-2). A17 eta B20 poemen artean erlazio bat baino gehiago dago.

A15: 25 eta A15: 29-30ekoaren kopia, hain zuzen). **4** eguin] ondoren letra bat tatxaturik edo mantxa batez estalirik. **7** amoreac] *amoreorren legueac* idatzi zuen lehenengo eskuak. Beste tinta batek zuzendu du, *-ac* idatziz *-or*-en gainean eta *-ren* tatxatuz; *legueac* ezabatu edo tatxatu gabe geratu da ondoren. || cer deusun] lerroartean beste tinta batez idatzita; ondoren *cerdaben* lerroartean ere idatzita eta marra batez tatxatuta, eta, gero, *dau* tatxatuta. || çuri] lerroartean beste tinta batez idatzita. Azken hiru oharrotan ikusitakoak laburbilduz, badirudi hauxe izan dela lerro honetako testuaren bilakaera: (1) *amoreorren legueac dau aguinçen*; (2) *amoreorren legueac cer daben aguinçen*; (3) *amoreac cer deusun çuri aguinçen* (*legueac* ezabatzea ahazturik). **19** apa] ondoren *-cho* tatxaturik. **20** bacusu ene fedea firmea dana] lerroartean beste tinta eta letrakera batez idatzita. Lerroan *ene amorioau baquiçu garbia dana* tatxaturik. **29** çuregana] esk. *curegana*. **33** Espantaduric] Hemendik beherakoa (5-15 ahapaldiak) beste idatzaldi batean beste luma batez erantsi da. **39** larrosa maiacecoa, nola doçu] lerroaren ezker ertzean gehiturik. Lerroan *dozella noblea [..] fama beti doçu* tatxaturik; bestalde, *fama*-ren gainean, lerroartean, beste hitz bat (agian *capitana*). **42** deusut] *deusat* ere irakur daiteke, bigarren *-u*-goitik itxia delako eta aurreko *-u*-aren oso ezberdina. Halere, itxitura —halakoa balitz— oso ahula da, tinta gutxikoa-edo. **46** didin] *-n* tatxaturik edo mantxa batek estalirik. **49** Edirayten] *-y*- zerbaiten gainean idatzita. || eztau] aurrean *ynori* tatxaturik. || Edirayten eztau inorc munduan] lerro osoa lerroartean idatzita dago. Lerroan, tatxaturik: *munduan ideraiten eztau inorc*. Lehenago beste hitzordena batean idatzita zegoen: *munduan ideraiten inorc eztau*; baina *inorc* hori tatxatu eta esaldiaren amaieran idatzi du. **64** naguçu] *n*-ren azpian *g*- dagoela dirudi. **67** orrein] aurretik *ez* tatxaturik. || içaten] *içan* idatzi du lehenago. *-te*- azpiko *-n* baten gainean idatzita, eta hitz-bukaerako *-n* lerroartean tartekatuta. || orrein cruel içaten enegana / nic merescidu ez dot çureganic] bi lerroen artean tatxaturik: *Eguin gura badoçu or esanic*. Beraz, badirudi hauxe izan dela lerro hauetako testuaren bilakaera: (1) *ez orrein cruel içan enegana / eguin gura badoçu or esanic*; (2) *orrein cruel içaten enegana / nic merescidu ez dot çureganic*. **69** Secula] *-a* mantxa batez estalita. **77** Badoçu] *-doçu*-ren azpian beste zerbait (agian *-çaoz*). **79** eguiçu] *-ç*- letraren azpian beste zerbait (agian *-g*-). **80** icasi] esk. *içasi*. **89** banoçu] *banauçu* idatzi du lehenago. *-o*- letra *-a*- baten gainean idatzita eta ondoren *-u*- tatxatuta. **92** çuc ni] esk. *çuc nic*. Lehenengo idatzaldian *çu nic* idatzi du, gero *çu*-ri *-c* erantsi dio, eta *nic*-en *-c* ezabatzea ahaztu zaio. **94** conbersadu] aurrean *a*, marra bertikal batez tatxaturik. *c*-ren formagatik, irudi luke *alcargaz* idazten hasi zela eta berehala zuzendu zuela. **97** çaoz] esk. *caoz*. **103** Ascotan] esk. *ascota*; *t* letra *l* baten gainean idatzi da, antza. **107** nic] esk. *ni*. **110** axeac oy darabil beletea] *niri emayteraco batallea* marra batez tatxaturik, behean. **113-114** Amorea da ... eztaquit nundi] bertso-lerro hauen aldaera bat dago 1198v orrialdean, eskuineko zutabearen (B testuaren lekuan), erabat zirriborratuta: *Amorea da onaco cer bat / nundi datorren eztaquit*. **114** etorten da araco eztaquit nundi] lerroartean idatzita. Lerroan *nundi edo nola eztaquit etorte[n] da* marra batez tatxaturik. **115** sarçaiten] esk. *sarçaitte*. **116** çuc] hemendik poemaren amaierarako hiru garren idatzaldian idatzi da, beste luma batez. Azken hiru lerroak marra batez bereiziriko bi zutabetan idatzi dira (A17: 118 ezkerrean eta A17: 119-120 eskuinean), beheko erdarazko testua (*todo esto no es nada ... que las haze madurar*) jadanik hortxe zegoelako.

Nola aipatu testu hau:

Lazarraga, Juan Perez, 2012 [c. 1602], “A17 – Cegaiti beguiratu gura ez doçu...” [PDF], in G. Bilbao et al. (arg.), *Lazarraga eskuizkribua: edizioa eta azterketa (2.0)*, Vitoria-Gasteiz: UPV/EHU. Interneten eskuragarri: <<http://www.lazarraga.com>> [Kontsulta: uuuu/hh/ee].

Lan hau [Creative Commons-en baimen baten mende](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/) dago